

МИСТЕЦЬКА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Гнатюк Алла Петрівна

*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Красовська Ольга Олександрівна,

*д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ, ПРИЙОМІВ І ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У нових умовах суспільного розвитку нашої держави виникають нові вимоги до формування особистості, яка стане основою майбутньої української нації. Очікується, що ця особистість буде вільною, творчою, працьовитою, здатною до самонавчання та самовдосконалення.

Слово «творчість» стало загальноприйнятим терміном серед фахівців різних галузей протягом останніх десятиліть. Творчість розглядається як один із методів підвищення емоційного тону особистості, укріплення комплексу емоційно-вольової регуляції, а головне – активізації позитивного емоційного стану, який супроводжує ефективну працю. Це також включає в себе відчуття радості від досягнень, впевненість у власних силах, творчому потенціалі та здібностях. Цей аспект є ключовим у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. О. Дунаєва визначила творчість як діяльність людини, спрямовану на створення нових матеріальних і духовних цінностей, які мають соціальне значення [2].

Хоча продукти творчої діяльності школярів з особливими освітніми потребами часто не мають широкого суспільного визнання, вони можуть мати елементи новизни, які вважаються відносними. Вони є передумовою для динамічного розвитку знань дитини. З практики видно, що розширення знань відкриває можливості для вищого рівня новаторства та оригінальності. Таким чином, в інклюзивній освіті одним із завдань є розвиток творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами.

Виявити творчу дитину вчасно, розвивати її та створювати умови для максимальної реалізації інтелектуального та творчого потенціалу завдавалося завданням непростим. Наприклад, серед дітей із слабким зором значна кількість навчається в звичайних школах, де вони спільно з учнями, які бачать нормально, виконують розумові операції [1]. Однак слід зауважити, що у

випадку розладів зору аналіз сприйняття може відбуватися уповільнено, фрагментарно та багатоступінчасто, ускладнюючи розвиток образного мислення. Такі діти можуть утруднено сприймати світлові та просторові ознаки подібностей та відмінностей, що ускладнює процес порівняння та узагальнення.

Формування творчості учнів із особливими освітніми потребами повинно супроводжуватися систематичним подоланням їхніх труднощів у трудовій діяльності. Аналіз дитячих робіт може допомогти психологу та вчителю визначити системність та послідовність дій учнів на заняттях, рівень їхнього психічного та інтелектуального розвитку, а також виявити навчальні досягнення або їх відсутність. Ефективна трудова діяльність дозволяє учням досягти необхідного рівня психологічної, практичної, соціальної та творчої підготовки, що допомагає їм вступити на шлях самостійного життя і праці, розвиваючи звички, корисні як для себе, так і для оточуючих [6].

Творчі здібності формуються під час виконання навчально-практичних трудових завдань, оскільки творча діяльність базується на пізнавальній діяльності на рівнях уяви, мислення, фантазії, мови й мовлення. Щоб учень виконував завдання правильно та творчо, учитель повинен надавати йому підтримку. При вивченні більш складних технологічних операцій рівень самостійності учня зростатиме, і вчителю слід зменшувати рівень допомоги, спонукаючи учнів до вибору раціональних прийомів та дій, порівняння виробу зі зразком, виявлення помилок та їх виправлення [5].

Практична діяльність учнів з особливими освітніми потребами є важливим чинником їх творчого розвитку, і вона включає пізнавальні компоненти. Розвиток творчих здібностей вимагає також впровадження нових дидактично-методичних засобів для моделювання навчально-виховного процесу з урахуванням поставлених цілей. Організація такої роботи може включати:

- створення позитивної атмосфери на уроці;
- оптимізацію пам'яті, мислення, уваги та творчості;
- індивідуалізацію та диференціацію процесу навчання [4].

Велика увага повинна бути приділена формуванню мотиваційної сфери учнів з особливими освітніми потребами, регулярному закріпленню позитивних навичок та звичок через пояснення, нагадування та вправи. Важливо стимулювати дітей до дій, де вони користуються своїми мотивами, наприклад, роблячи щось через розуміння користі цього для їхнього майбутнього життя. Це, на нашу думку, полегшує розуміння дитиною з особливими освітніми потребами вимог, які до неї пред'являють.

Одним з основних принципів навчання є свідоме засвоєння дітьми з особливими освітніми потребами вмінь і навичок. Уроки закріплення знань у практичній діяльності сприяють розвитку креативності учнів, зокрема, під час виконання робіт з плетіння гачком. Оцінюючи результати, можна зазначити, що програма з предмету надає дітям необхідну теоретичну і практичну підготовку за допомогою ефективних методів навчання, таких як:

- індивідуальний та диференційований підхід;

- використання міжпредметних зв'язків і організація колективної діяльності учнів;
- концентрація уваги на важливих поняттях;
- застосування інтерактивних технологій;
- розвиток навичок самостійної роботи [3].

Для досягнення цілей практикується виконання творчих робіт, застосовуються тестовий контроль, робота з інструкційними картками та створення наочних посібників. Зазначені методи сприяють успішному формуванню творчості на уроках трудового навчання та допомагають учням з особливими освітніми потребами у засвоєнні і реалізації практичних навичок та знань [4].

У процесі розвитку творчості у дітей з особливими освітніми потребами велике значення має навчання учнів аналізу об'єкта праці, його властивостей, вимог до виготовлення, зразків виробу, його зображень, ескізів, шаблонів, предметно-інструкційних карток, матеріалів, способів виготовлення та знарядь праці. На уроках необхідно поставити дитину у ситуації, де необхідно постійно вербалізувати власну діяльність. Спочатку потрібно акцентувати увагу на тому, щоб учні докладно розповідали про те, що вони здійснили як практично, так і в розумовому плані. Вони розкривають етапи власної діяльності, описують їхню суть, послідовність виконання, а також детально розповідають про процес виготовлення продукту діяльності (арифметичний приклад, написання тексту, поробка, малюнок тощо). Навчання учнів з особливими освітніми потребами вербально звітувати про виконану діяльність сприяє формуванню навичок планування дій і розвитку їх творчого мислення [3].

Під час багатьох уроків потрібно вчити учнів з особливими освітніми потребами, творче звітувати про свою роботу, починаючи з демонстрації, як це робити. Далі потрібно задати запитання, які дозволяють учням розгорнути й описувати процес виконаної роботи в розгорнутій та послідовній формі, щоб вони вчилися творчо мислити. Крім того, особливу увагу потрібно приділити роботі з термінологічним словником, щоб забезпечити глибоке засвоєння нового матеріалу. Словникова робота є обов'язковою при вивченні нових понять. Під час оцінювання потрібно надати позитивну оцінку, що стимулює дитину з особливими освітніми потребами і спонукає її до подальших досягнень. Оцінювання проводиться у формі бесіди, обговорення, що сприяє формуванню навичок вільного спілкування, розширенню словникового запасу та виникненню нового бажання досягати успіхів. Такий підхід передбачає визначення критеріїв оцінювання творчої діяльності учнів з особливими освітніми потребами на професійному рівні.

Самостійність виявляється у вмінні учня планувати свою діяльність на підставі власного досвіду, вести її відповідно до життєвих ситуацій і правильно ставитися до праці. Винахідливість стає якісним показником виробу, який визначається добре засвоєними навичками та вміннями учня, дозволяючи йому використовувати раціональні прийоми та способи дій під час роботи над виробом. Виразність є ще одним критерієм оцінки творчості, оскільки через виріб учень з особливими освітніми потребами виражає свій настрій [2].

Працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами, потрібно слідкувати за динамікою їхнього розвитку, виявляти особливості творчої діяльності та визначати умови, що впливають на цей процес. Все це сприяє розвитку творчих якостей характеру, допитливості, організованості, цілеспрямованості, охайності та працьовитості дітей з особливими освітніми потребами. Процес праці сприяє розвитку творчої самосвідомості та спрямованості особистості.

Ефективність розвитку творчих здібностей у дітей з особливими освітніми потребами залежить від різноманітних умов, таких як різний рівень розвитку пізнавальних здібностей, готовність до навчання, коливання працездатності та зміни у настроях, поведінці та рівні усвідомлення навчального матеріалу. Враховуючи це, важливо забезпечити гнучкий підхід до добору змісту навчання та педагогічних прийомів [6].

Щоб належно охарактеризувати творчість дітей з особливими освітніми потребами, важливо враховувати різноманітні чинники та ознаки, які визначають процес творення. Психологія та педагогіка надають особливу цінність самому процесу творчої діяльності, вивчаючи підготовку до творчості, форми, методи та засоби її розвитку. Функція сприйняття, яка дозволяє дитині усвідомлювати предмет за допомогою слова та формувати план майбутніх дій, є важливим етапом її когнітивного розвитку. Психологи та педагоги сприяють цьому розвитку через низку таких методів, як:

1) читання та ілюстрування прочитаного допомагає уточнити розуміння тексту. Цей процес працює в напрямку «слово - образ - предмет»;

2) проведення рольових ігор за прочитаним дозволяє дітям з особливими освітніми потребами виразно відтворити емоції та дії персонажів. Це допомагає розрізняти відтінки емоцій та розуміти зв'язок між дією та вираженням емоцій;

3) вправа «Незакінчені фігури» створює умови для розвитку уяви. Діти з особливими освітніми потребами домальовують деталі до намальованих фігур та відгадують, що це може бути, спілкуючись та представляючи свої роботи однокласникам;

4) вивчення географічної карти може стати рольовою грою, де діти грають ролі об'єктів на карті та взаємодіють між собою;

5) вправа «Чарівні плями» заохочує дітей з особливими освітніми потребами розпізнавати предмети в абстрактних фарбових плямах, розвиваючи їх творчу уяву та вміння виражати свої думки та враження.

6) створення розповіді, використовуючи лише окремі слова (3 слова), можна спочатку виконати у формі пантоміми. Діти отримують слова, наприклад: дівчинка, дерево, птах; ключ, капелюх, човен; ліжко, дорога, дощ. Кожна дитина намагається зіграти міні-сценку, використовуючи пантоміму для цих слів та взаємодіючи з ними. Педагог чи психолог формує розповідь спочатку без використання слів, а потім може озвучити її. Гра дозволяє ефективно розвивати зв'язне мовлення дітей із особливими освітніми потребами.

Кожна вправа спрямована не тільки на розвиток творчих здібностей, але й на корекцію поведінки, емоцій та навичок. Необхідно також відзначити

важливість дитячого театру, де діти виступають як головні актори. Заняття в такому театрі сприяють формуванню правильної моделі поведінки в сучасному світі, підвищують загальну культуру, ознайомлюють з дитячою літературою, музикою, образотворчим мистецтвом, правилами етикету, обрядами та традиціями. Практика свідчить, що успішний розвиток творчих здібностей та готовності до творчої діяльності у дітей з особливими освітніми потребами здійснюється за умови:

- формування творчих здібностей на уроках;
- індивідуальних занять, факультативів та гуртків;
- позашкільної роботи та постійного контакту з батьками дітей з особливими освітніми потребами, для розробки системи спільного стимулювання творчої активності їх дітей [4].

Вивчення творчих здібностей дитини – це важлива задача для психологів, педагогів і батьків. Академік В. Енгельгардт зауважував, що здатність до творчості, є найвищим даром, яким природа нагородила людину на нескінченному шляху її еволюційного розвитку. Вирішення цієї задачі передбачає психолого-педагогічне обґрунтування змісту та методів навчально-виховного процесу, а також вимагає від учителів переосмислення їхнього ставлення до дитини з особливими освітніми потребами, її потреб, прагнень і бажань [75].

Отже, успішна корекція особистості дітей з особливими освітніми потребами вимагає спеціальної психолого-педагогічної організації їхньої життєдіяльності, спрямованої на подолання недоліків, а розвиток їх творчих здібностей напряду залежить від майстерності та компетентності вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознесенська О. Л. Творча взаємодія з дитиною. Методичні рекомендації. Київ : Ін-т соц. та політ. психології, 2009. 66 с.
2. Дунаєва О. М. Формування педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : автореф. канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2008. 23 с.
3. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. Початкова школа. 2004. №5. С. 10-13.
4. Олійник В. Ф. Дитина відкриває світ. Керівництво процесом створення соціокультурного простору в дошкільних навчальних закладах для розвитку загальної креативності учасників педагогічного процесу : зб. наук. і наук.-метод. праць. 2015. № 3. С. 73-78.
5. Повстин О. В. Інтеграція знань як один з дидактичних принципів сучасної освіти. URL: http://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/files/povstyn_10.pdf
6. Чувасова Н. Креативність особистості : зміст і структура. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. 2013. Вип. 38. С. 277-282.